

kovics egy vonósnyégyesét próbálják. Orosz emigránsok életébe pillanthatunk be, a diktatúra feldolgozhatatlanságát egyéni sorsukon keresztül élhetjük át.

A norvég Jon Fosse *Őszi álm*-jának szereplői név nélküli alakok, általuk egy széthulló család története vázolóódik fel. A színhely mindvégig egy temető. A dramatikusan időkezelésének szabad technikája érdekes játékokat nyit az értelmezők számára: a jelenetek úgy folynak egymásba, hogy csak a dialógusokból derülnek ki az évtizedes ugrások. A párbeszéddek frázisok és klisék ismétléseivé degradálóódnak, az ilyen módon értelmüket vesztoó jelölók az abszurdhoz rendelik a művet.

Line Knutzon *Közeleg az idő* című darabja is az abszurd hagyományából merít, de ha Fosse drámai világát az erőteljes degradációk révén beckettinek minősítjük, akkor Knutzont Ionescóhoz kell kötnünk: a *Közeleg az idő* szereplői „óriásbébik”, akik nem bírnak emlékezni, nem bírnak felnőni. Egyikőjük elmeséli, hogy hogyan töltött két évet a faskamrában, miközben csak egy gereblyéért ment be, lányuk hús évvel idősebb, mint ők maguk, a háztartási alkalmazott azon panaszkodik, hogy a felmenőik mind gyermektelenek voltak.

Az izlandi Arni Ibsen *Mennyország* című drámája kétségkívül a legrendhagyóóbb darabja ennek az antológiának. „Skizofrén vígjátéka” va-

lóban a „hasadás” mentén íródik: izgalmas kísérlet, melyben a színpadot és a nézőteret középen fallal kettéosztva olyan szimultán színpadot teremt, amelyben a párhuzamos cselekményeket a nézők két részletben nézhetik meg. Az így keletkező két felvonás tehát tetszés szerinti sorrendben tekinthető meg, olvasható el. A formai újítás olyan elementáris erővel hat, hogy valóóóban lényegtelen a hagyományos értelemben vett történet, jelen esetben egy hétvégi buli melodramatikusan részletei. Kíváncsian várjuk a színpadi interpretáció(ka)t!

LEPOSA BALÁZS

(Európa Kiadó, Budapest, 2002, 653 oldal, 2500 Ft)

NAGY GÁSPÁR:

...nem szabad feledNI...!

A lírikusi ösztön gyakran használja tüzelőszertül a hiányt. Nem kizárt, hogy mondjuk egy Jan Mayen-i költőben nehezen féken tartható inspiráció: verset írni a forró nyárról. (Arktiszi kis sziget, Jan Mayen norvég külbirtok, a bányászati idény alatt mintegy háromezer lakossal. Bányászat és költészet különben nem csizma az asztalon – Németh László írta: „Bányász a költő s igazolja a lelet.”)

Ami pedig a forró lélekévszakot illeti, vannak öröknyarak, amelyek a más évszakra érkezőt bátoríthatják, hogy lehetőségeit kötelességgé gyúrja. Ezt az etikát elsajátítva vitatkozik Nagy Gáspár a magyar sorsképzés tán legsúlyosabb átkával, a felejtéssel. Kevesek szájából hangozhatnak hitelesebben a *...nem szabad feledNI...!*, mint az övéből; ő ugyanis éppen a magyar politikai, kulturális félmúlt arktiszi idején, fölöttébb hideg és szabadságtalan évadokban lobbantotta fel az írásszabadság költői vágyát. Az '56-os forradalom verselő jussa akkor – „az országosan vezényelt amnézia” korában – fejlődött benne kifogyhatatlan témává, amikor vakmerőségnek számított bizonyos főnévi igenevek hangoztatása. Az „egyszer majd el kell temetNI / és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI” sorokért (melyek a mártír miniszterelnök Nagy Imre nevére emlékeztetnek) vegzálta is jó ideig az államgépzet – miközben az iróniától a legteljesebb kétségbeesésig számos árnyalatát versbe örökítette a szabadságnak. Válogatáskötete (noha tematikáját nézve alig-alig szakad el az '56-os élménykincstől) szélesebb terjedelmű költészetből kínál ízelőt, mint a könyv alcíme (*versek – 1956 láthatatlan emlékművének talapzatára*) alapján gondolnánk.

Az olvasó, ha korábban nem volt erre módja, újra rálapozhat az indulat paroxizmusától fénylő *Ne*

fonjatok nekem vesszőkosarat!, a *Gyönyörű búnt*, a *halántékon lótt versek emlékműve mögött*, a *Most és későn* vagy a *Szavak* című költeményekre. És újra megállapíthatja, hogy a lírában, persze kellő tehetséget feltételezve, politikum és esztétikum igenis egybedelejezhető. Természetesen nem arról a végső soron szegényes katedraköltészetéről beszélünk, amely olykor találékonyan és bűvészien bár, de mégiscsak programot, szimpla leckét penget a lanton. A *nem szabad feledNI* tárgyahoz az is hozzátartozik, hogy a kitanított ügyesség, a jelzőkkel, metaforákkal folytatott babrálás mit sem ér, ha a versben csupán annyi a való (majd az ebből kielemezett igaz), amennyit a nyelv kamatozik. „A nyelv már nem ad világot, / a világ ad bábeli nyelvzarnokokat, szöterroristákat [...] a nyelv nem gyújt világot, / nem világosul meg általa a sötét konyhában / egyetlen mosatlan edény sem” – írja Nagy Gáspár *A valóság égető nyelvében*. A történelmi tudatzavar és amnézia ellen a széppel cselekvő költő példájából kiderül, milyen fokozatok vezetnek föl arra a csúcra, ahol a betűvetés egyszerre erkölcsi és esztétikai kérdés.

Mint ahogy a kötet az adott tematika okán csaknem teljes egészében végigpásztazza a szerző pályáját, módunk nyílik találkozni a barokkos képbeségét kultiváló korai Nagy Gáspárral ugyanúgy, mint az erejét a letisztult, klasszicizálódott formákban megmutató lírikussal. S szede-

lőzködjük egyik vagy másik beszéd-módra, mindegyik mögött ott találjuk a szavakért jótálló személyességet. Az, hogy a költő nem bújjik el ön maga elől, a hűség legbiztosabb jele. Míg ezt a személyesen vállalt közösségi kötődést a *Láthatatlan kö-re vésem...* visszájáról is megénekli („És aztán lett a túlélésre annyi érv / ki ittmaradt ki messzire futott / mert felejtetni mindenhol lehet”), a *Zbigniew Herbert emlékére* írott vers egy matematikai képlet világosságával nyilvánítja ki, hogy a vég „geometriája szerint / a hűség és jellem párhuzamosai beérik egymást... Ámen.”

Nem vagyunk naivak: szó és tett azonossága nem mindenki számára magától értetődő és megvalósítható dolog. Például a főntebb emlegetett Jan Mayen-i költő, ha ott északon rója már költeményét a nyárról, vajon nem kerül-e a versében mindig épp egy nyárral távolabb az igazi nyártól?

KELEMEN LAJOS

(*Püski Kiadó, Budapest, 2002, 94 oldal, 480 Ft*)

KEMENES GÉFIN LÁSZLÓ:

Versek Jolantához

A *Versek Jolantához* alighanem azon kevés könyv közé tartozik, mely szinte mindent elmond önmagáról. S ha

ebben a megállapításban van is némi költői túlzás, viszonylag pontosan érzékelteti a kötet szerkezetét: a Kemenes kedveséhez, Jolantához írt tizenhárom verset – pontosabban verset, levelet, naplójegyzetet, kisprózát vagy prózaverset, drámai szöveget – az ezekhez fűzött jegyzetek követik, amelyek terjedelmileg a kötet jó részét teszik ki. Gondos kommentátori kezek magyarázzák a (vers)szövegek beszélőjének és megszólítottjának élettörténetében, kapcsolatában járatan olvasó számára értelemszerűen homályos vagy rejtett utalásokat, a keletkezés körülményeit és érzelmi fénykörét, nemegyszer kulturális vagy akár bölcséleti hátterét.

A kötet tetemes prózai részéből egy megszakításokkal töredékessé tett, mozaikosságában az időbeli sorrendiségtől elszakadó, mégis szinte egységes ívű epikai folyam, egyfajta (ön)életírás bontakozik ki. A magyarázott sorok szerint szétaprózott kommentárok azonban nem elégszenek meg a versszövegek aprólékos magyarázatával és a filológiai-életrajzi vonatkozások megvilágításával. A kommentárokhoz is hosszabb-rövidebb, zömében hosszabb jegyzetek fűződnek, melyek váratlanul kitérítik az érintett és körüljárt témák sorát. A kommentárok és jegyzetek sokféle műfajból, utalásból, beszédformákból, hivatkozásokból, számos idegen nyelvű idézetből, már-már kollázsszerűen állnak össze. Olyan kollázsként, ahol mindinkább